

Галина Соловей,
кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
hsolovei@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9535-4447>

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА НАРАТИВИ ЩОДО КОНФЛІКТІВ МИНУЛОГО У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Збройні конфлікти є видимим вираженням насильства, яке, на думку норвезького дослідника Йогана Гальтунга, є глибоко вкоріненим у ставленні сторін конфлікту до реальності та спирається на суперечності щодо матеріальних ресурсів та участі сторін у прийнятті рішень (Galtung, 1969). Якщо видиме насильство можна зафіксувати та проаналізувати через спостереження, суперечності щодо ресурсів та доступу до прийняття рішень сторони проголошують через свої позиції у конфлікті, які варто піддавати детальному дискурс-аналізу, то ставлення до реальності й світогляд сторін насильницьких конфліктів потребує детального вивчення «невидимого» культурного та структурного насильства, яке формує суспільства.

Культурна спадщина народів, утілена у матеріальних об'єктах, пам'ятках, зведених на честь перемоги «наших» або «героїв» і поразки «їхніх» або «лиходіїв», монументах, зібрання у музеях зображень привабливого мирного життя, героїзму та страждань війни, а також пов'язані з цими матеріальними об'єктами наративи формують ідентичність української молоді. Кроскріті визначає ідентичність як відчуття належності до однієї або кількох соціальних груп: національної, класової, гендерної чи етнічної (Kroskrity, 1999). І якщо

Кроскріті концентрується на аналізі специфічного мовного дискурсу у формуванні різних соціальних груп у США, то Роуз зосереджує свою увагу на аналізі візуальних об'єктів як таких, які через виробництво, призначення, місце розташування, транслявання образу для різних аудиторій формує «споживачів» образів (Rose, 2022). Для мене цікавим є сфокусувати своє дослідження на тому, як ідентичність української молоді формується через осмислення молодими українцями значення об'єктів культурної спадщини, визначальних, на їхню думку, як для міста чи села, у якому вони народилися і зростали, так і для кожного і кожної з них як для особистостей через рефлексію як щодо самого об'єкта спадщини, так і щодо наративів, часто суперечливих і змінних, які супроводжують юні роки українців.

Розуміння процесу формування ідентичності української молоді заповнити дослідницьку лакуну, сприятиме вивченню ставлення українців до війни Росії проти України, може слугувати доповненням для численних розвідок щодо формування ідентичності російської чи європейської молоді (Krawatzek & Friess, 2022).

Метою дослідження є виявити основні типи об'єктів культурної спадщини, важливих для формування ідентичностей молодих українців, з'ясувати суперечливі наративи навколо інтерпретації цих об'єктів сьогодні та визначити як формується ідентичність української молоді на основі культурної спадщини через сім'ю, школу, попкультуру та державні політики пам'яті.

Методом цього дослідження є аналіз автоетнографічних есе студентів Києво-Могилянської академії. Дані було зібрано серед студентів бакалаврських програм із політології та міжнародних відносин та з магістерських програм із політології, міжнародних відносин та журналістики у період з 2020 до 2025 р. Студенти походять із різних регіонів України, є представниками обох статей віком від 19 до 28 років. Усі студенти погодилися надати свої фінальні есе з курсів, які

я викладаю: «Якісні методи дослідження», «Вступ до аналізу конфлікту та розбудови миру», «Аналіз збройних конфліктів сучасності та шляхи їх подолання», для аналізу і погодилися на публікацію частин із них на умовах анонімності.

У період з 2020 до 2022 р., що передував повномасштабному російському вторгненню, завданням студентів для есе було виокремити ключову для їхнього міста чи села міфологему, що втілена і може бути інтерпретована через єдиний візуальний об'єкт, створений людьми. Автоетнографічна складова завдання дала змогу показати, як індивідуальне сприйняття, досвід дитинства і юності пов'язує особистість із культурою місця, де відбувається початок формування ідентичності, аналітична складова поєднувала особистий досвід із суспільним. За цей період було зібрано більше ніж 150 есе, з попередніми результатами аналізу можна ознайомитися у публікації (Соловей, 2023).

Якщо у мирний період студенти визначали свою ідентичність через об'єкти культурної спадщини, ідентифікуючись з ними, відповідаючи на запитання «Ким я є?», то з початком повномасштабної війни Росії проти України я змінила завдання для фінального есе, сформулювавши його так:

Метою фінального есе є вибір і опис об'єкта культурної спадщини та дослідження того, як цей об'єкт репрезентує конфлікт у локальній / національній / глобальній пам'яті.

Вступ. Вибір візуального об'єкта (він повинен знаходитися в місці, де ви народилися та/або виросли. Приклади: меморіали громадянських воєн, завоювницьких воєн, жінок у традиційній ролі домогосподарок, жінок-воїнів, релігійні об'єкти, передані з однієї релігії в іншу тощо). Опишіть сучасне значення об'єкта, конфлікт пам'яті навколо об'єкта, дослідницьке питання та методи: автоетнографія, дослідження випадку (case study), аналіз політики. 300 слів.

Автоетнографія. Пригадайте всі події та практики, пов'язані з вибраним візуальним об'єктом, з вашого особисто-

го життя. Що цей візуальний об'єкт означає для вас особисто? Як він формує вашу ідентичність? 500 слів.

Кейс-стаді. Яку суспільно значущу політичну подію репрезентує об'єкт? Опишіть конфлікт і конфліктуючі наративи. 400–450 слів.

Аналіз політики. Яку політику пам'яті використовує держава щодо об'єкта? Який міжнародний резонанс (якщо такий є)? Проведіть паралелі з політикою пам'яті щодо подібних об'єктів культурної спадщини в інших державах. 400–450 слів.

Висновки. 200–300 слів.

Список використаних джерел. Має бути щонайменше 5 посилань, оформлених в одному стилі цитування. Перевага віддається статтям у рецензованих журналах та академічним монографіям.

У період 2023–2025 рр. зібрано більше ніж 130 студентських есе, які концентруються на суперечливих наративах навколо об'єктів культурної спадщини, відповідаючи на запитання «Ким я не є?». Рефлексуючи щодо наративів навколо одного й того самого об'єкта за радянських часів, за часів незалежності й миру та зміни наративу з початком війни, студенти деконструюють міфи, які раніше вони приймали на віру. Об'єкти, які студенти вибирають для аналізу, як визначальні для конфлікту наративів щодо ідентичності їхнього міста чи села і формування особистості можна класифікувати як: 1) пам'ятники Другій світовій війні; 2) монументи Леніну та іншим героям жовтневої революції; 3) пам'ятники Пушкіну та іншим діячам культури та політики часів Російської імперії. Багато уваги також приділено 4) конфліктам щодо інтерпретації постатей Степана Бандери, Нестора Махна, Тараса Шевченка, поміщикам, чиї палаци формують історичний центр міст і були занедбані за радянського періоду, діячам культури і мистецтва, які були успішними за часів Радянського Союзу, але, як з'ясувалося, брали участь у цькуванні

товаришів по цеху з «націоналістичними» поглядами, 5) релігійним об'єктам та конфлікту наративів навколо них.

Для подальшого дослідження формування ідентичності української молоді я планую присвятити окремі статті таким темам: 1) радянські монументи Другій світовій війні; 2) «привнесені» радянські та імперські історичні та культурні поста-ті, що не мають стосунку до міста чи села, і «локальні», місцеві поста-ті, що народилися, вирости і зробили свій визна-чний внесок у культуру чи політику села, міста, України чи світу; 3) суб'єктність української молоді та агенти формуван-ня їхньої ідентичності, такі як школа, сім'я, медіа, громадян-ське суспільство, поп-культура та державні політики щодо культурної спадщини та історичної пам'яті.

Список використаних джерел

- Соловей, Г. (2023). Міфологема міста та візуальні об'єкти, що її кон-струюють. *Політика пам'яті: Досвід Європи для України. Ма-теріали I Міжнародної наукової конференції 17–18 листопада 2023 р., м. Запоріжжя* (с. 161–163). https://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Statti_z2012/tezi_Memory_Politics-2023-11.pdf.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6 (3), 167–191. <http://www.jstor.org/stable/422690>.
- Krawatzek, F., & Friess, N. (2022). *Youth and Memory in Europe: Defin- ing the Past, Shaping the Future*. De Gruyter, <https://doi.org/10.1515/9783110733501>.
- Kroskrity, P. V. (1999). Identity. *Journal of Linguistic Anthropology*, 9 (1/2), 111–114. <http://www.jstor.org/stable/43102440>.
- Rose, G. (2022). *Visual methodologies: An introduction to researching with visual materials*. SAGE Publications, Limited.